

SZILIKÁTOK

Polikovasavak sói: $R_x R'_x Si_y O_w$ (pl. $Na_2 Al_2 Si_6 O_{16}$)

Hidrátok: $R_x R'_x Si_y O_w \cdot zH_2O$

$x R_u O_q \cdot x' R'_u O_q \cdot y SiO_2$ (pl. $Na_2 O \cdot Al_2 O_3 \cdot 6 SiO_2$)

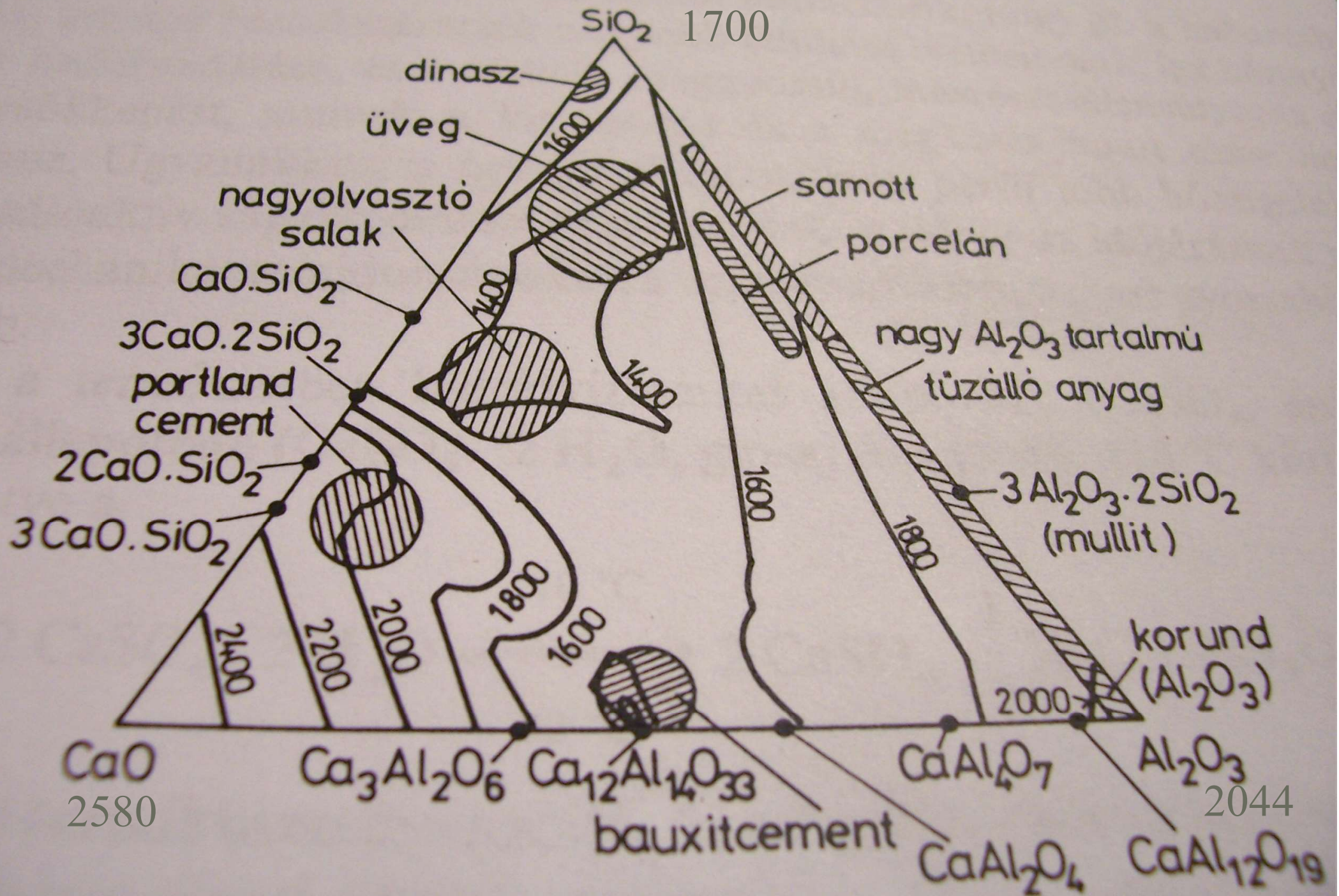
R és R' főként Al, Fe, Ca vagy Mg

A földkéreg 85%-a.

Természetes: azbeszt, csillám, bentonit, földpátok

Mesterséges: kerámiák, építési kötőanyagok, üvegek,
zománcok stb.

CaO-SiO₂-Al₂O₃ termer rendszer olvadáspont diagramja

Kötőanyagok osztályozása

előállítás szerint:

**természetes (esetleg bitumen)
mesterséges (ezzel foglalkozunk)**

ásványi eredet szerint:

**szerves (bitumen, kátrány, műgyanta)
szervetlen (cement, mész, gipsz, vízüveg)**

halmazállapot szerint:

**folyékony (bitumen, kátrány, vízüveg, műgyanta)
szilárd, porszerű (mész, gipsz, cement)**

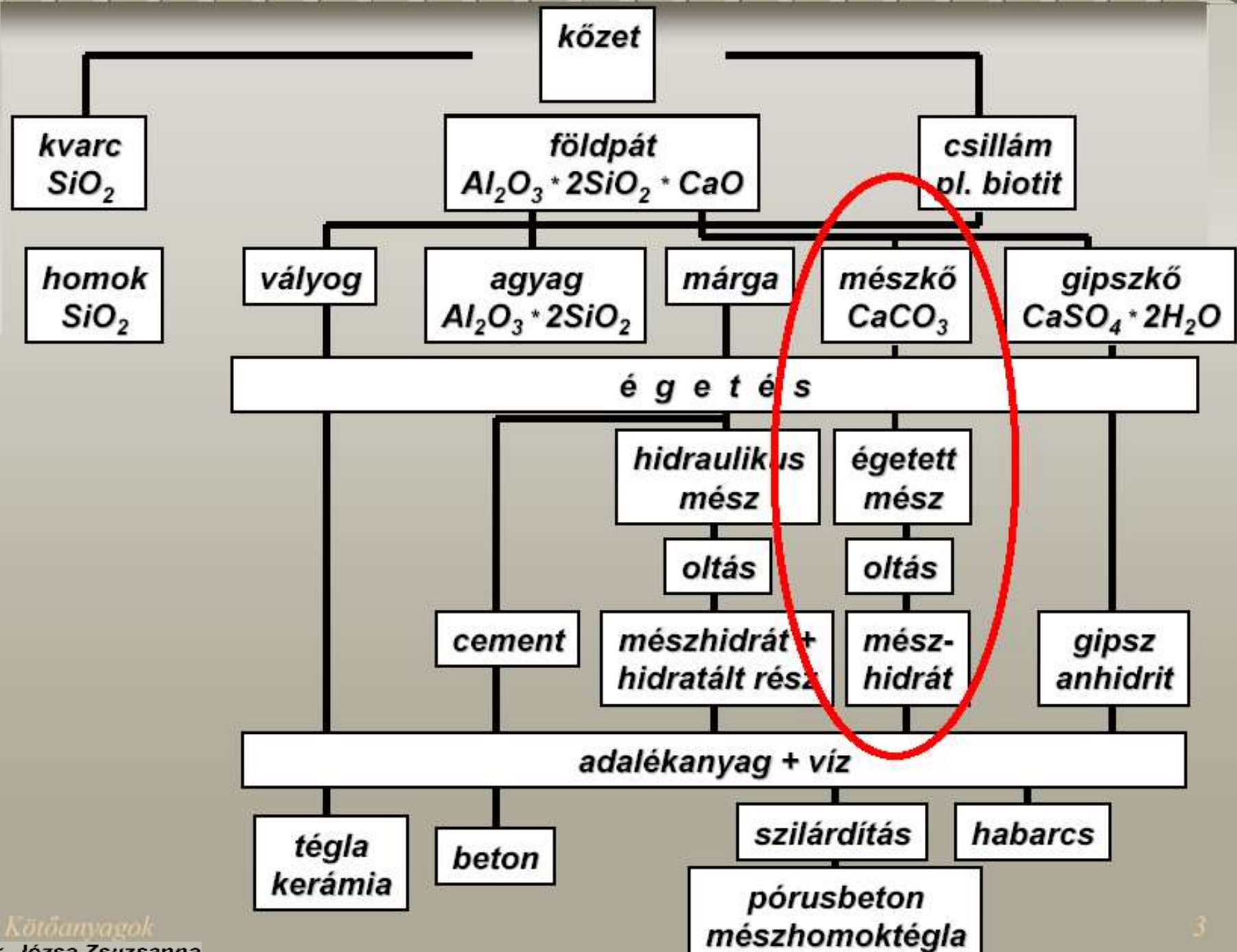
kötőképesség szerint:

**fizikai folyamat révén szilárdulnak
(bitumen, kátrány, vízüveg, enyv, lenolaj)
kémiai folyamat révén szilárdulnak
(mész, gipsz, cement, műgyanta)**

A szervetlen kötőanyagok lehetnek:

**levegőn szilárdulók (mész, gipsz)
hidraulikusak (cement)**

Természetes kövektől a mesterségesekig

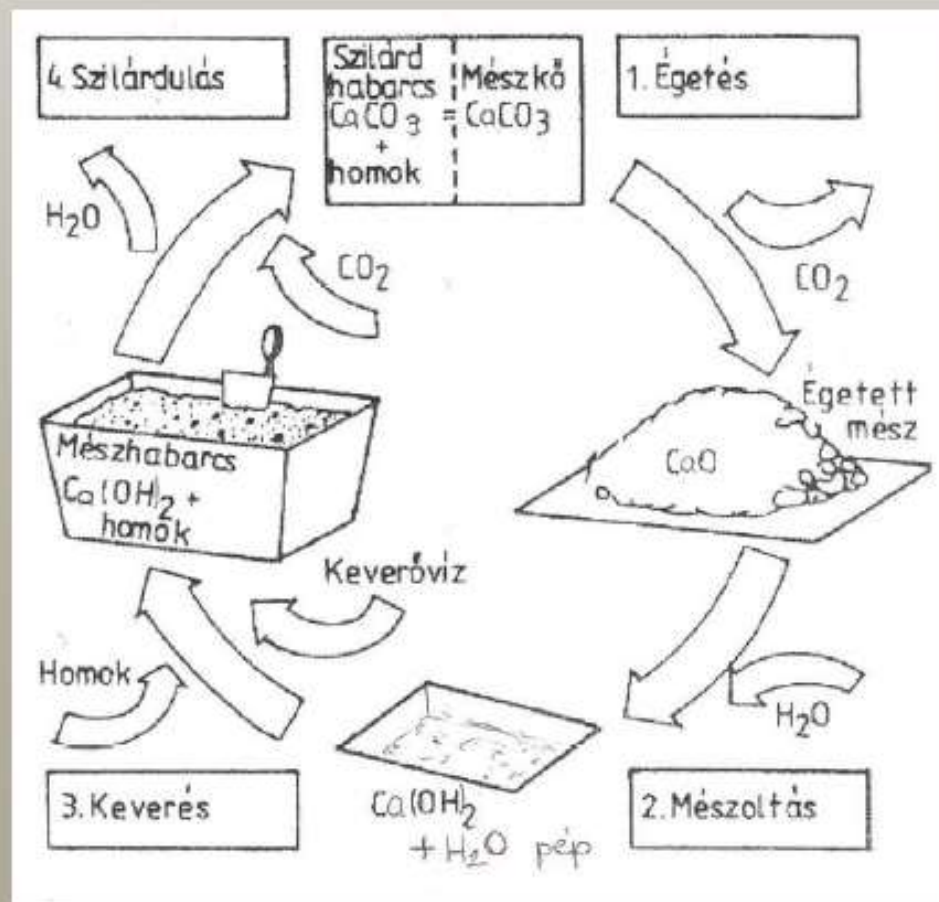
Építési mész

Az építési mész megjelenési formái:

oltott mész (főlös vízzel oltva)

mészhidrátpor [$\text{CaO} + \text{H}_2\text{O} = \text{Ca(OH)}_2$]

A szilárdulás képlete: $\text{Ca(OH)}_2 + \text{CO}_2 = \text{CaCO}_3 + \text{H}_2\text{O}$

Építési mész

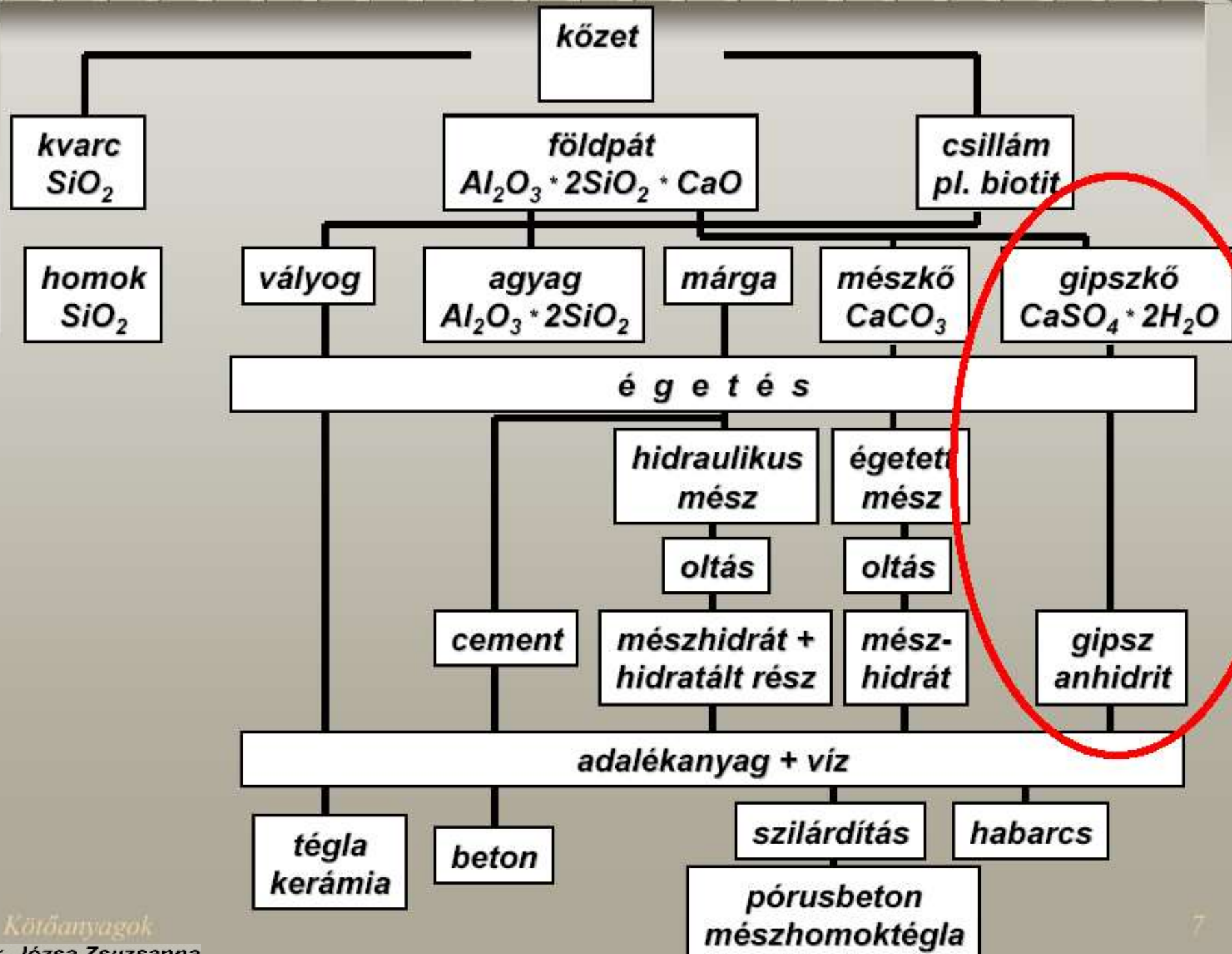
Ebből alábbiak olvashatók ki:

- a mész szilárdulásához CO_2 kell (és nem meleg)
- addig tárolható a mész, ameddig levegőtől el van zárva
- a szilárdulás kokszt égésével gyorsítható
- a szilárdulás során a fal vizesedik

Megnevezés	Összes (CaO+MgO)	Aktív (CaO+MgO)	CO_2	MgO	SO_3
90-es (MSZ)	(~ 95)	≥ 90	≤ 4	≤ 5	≤ 2
CL 90 (EN)	≥ 90	(~ 85)			
80-as (MSZ)	(~ 89)	≥ 80	≤ 7	≤ 5	≤ 2
CL 80 (EN)	≥ 80	(~ 71)			
70-es (MSZ)	(~ 85)	≥ 70	≤ 12	≤ 5	≤ 2
CL 70 (EN)	≥ 70	(~ 55)			

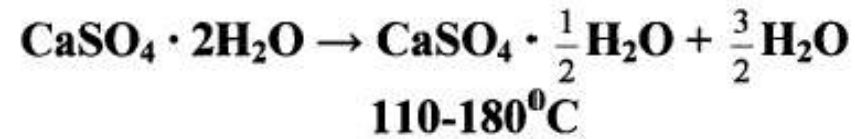
$$\text{Aktív (CaO+MgO)} = (\text{CaO+MgO}) - 1,27 \cdot \text{CO}_2 - 0,7 \cdot \text{SO}_3$$

Természetes kövektől a mesterségesekig

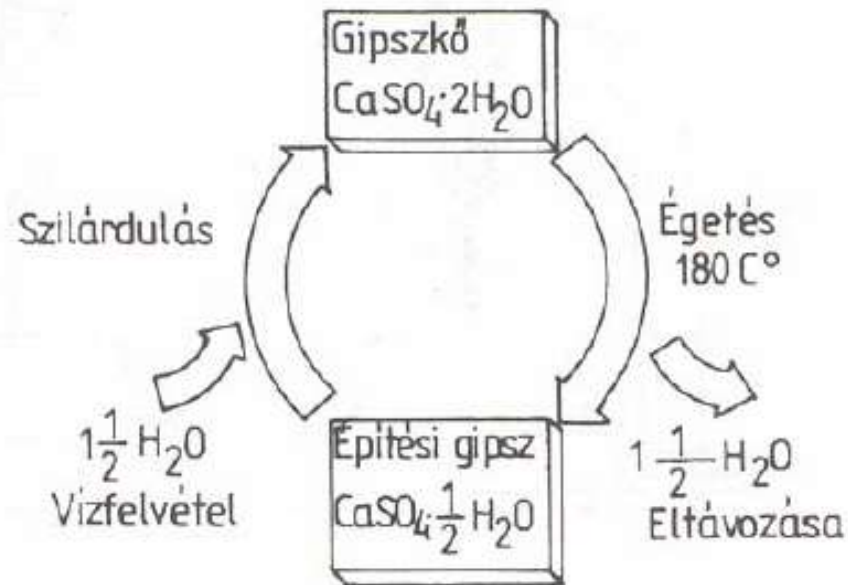
Építési gipsz

Építési gipsz (félhidrátgipsz)

gyors kötés, gyors szilárdulás

Alabástrom

Építési gipsz

Kötést

gyorsít:

- szulfát
- klorid

lassít:

- mész
- enyv
- foszfátok

Előnye:

- kis testsűrűség 1-1,7 kg/l
- hővezetési tényező = téгла harmada
- gyorsan kiszaluzható
- tűzvédelmi anyagnak használható

Hátrány:

- nedvesen kicsi a szilárdsága
- kismértékben oldódik
- semleges pH → acélbetétet védeni kell

Esztrich gipsz

$\text{CaSO}_4 \cdot \text{CaO}$

600-1200°C

lassúbb kötés

$R_c \geq 28 \text{ Mpa}$

Önterülő aljzatkiegyenlítő

Agyonégetett gipsz

300-600°C

nem vagy alig szilárdul

Márványgipsz

félhidrátgipsz + borax v. timsó

$\text{Na}_2\text{B}_4\text{O}_7$ $\text{KAl}(\text{SO}_4)_2$

800°C újraégetés

műmárvány, jól csiszolható

$R_c \geq 30 \text{ MPa}$

Szilárdság: G2 - G25 (2-25 N/mm²)

Gipsz felhasználása

szerkezet:

válaszfal
panel
térelem

gipszkarton

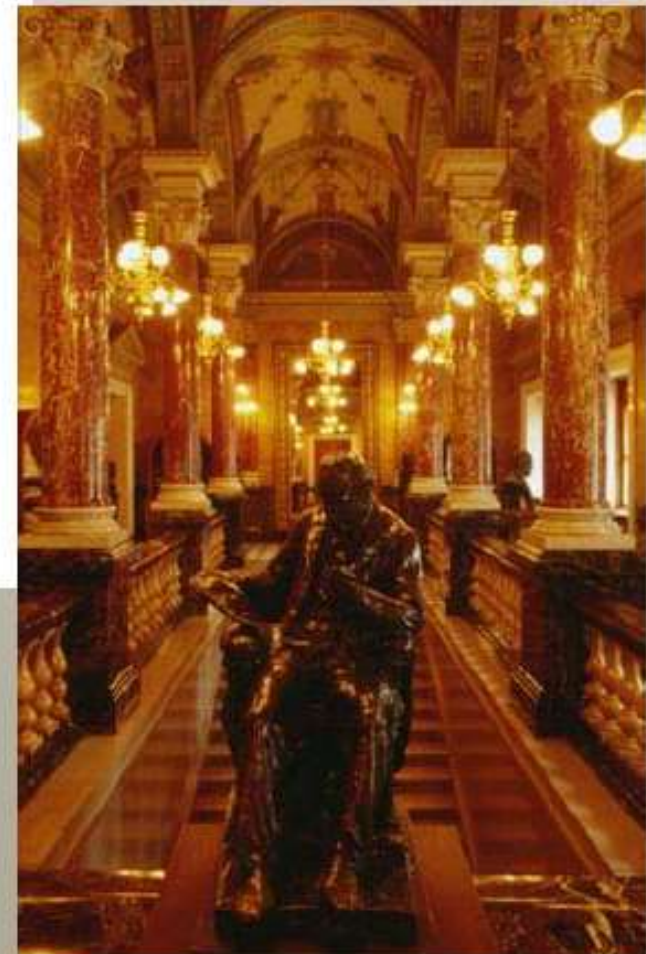
tűzvédelem:

acélhoz

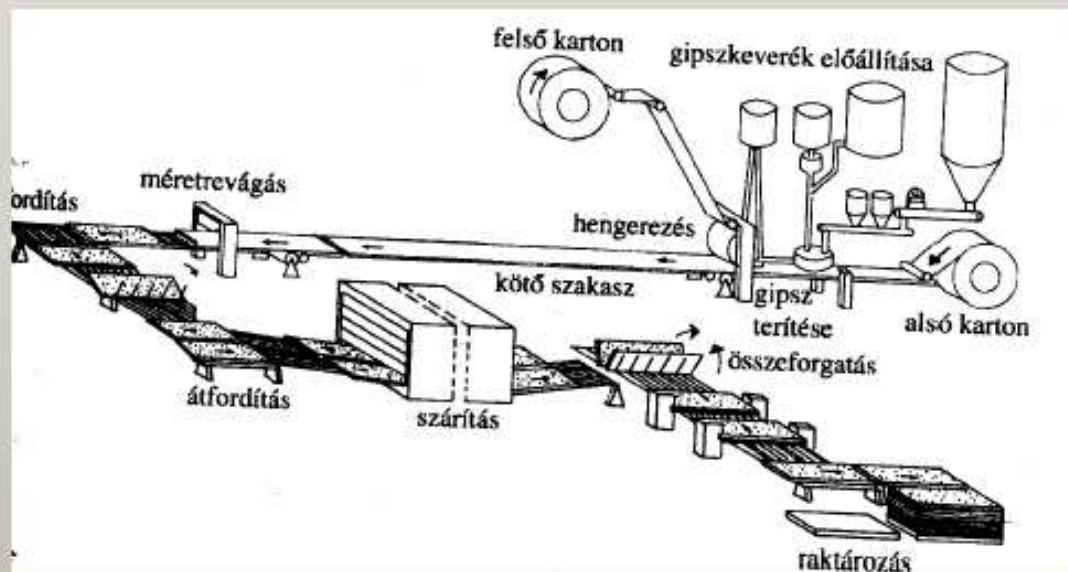
gipszes habarcs:

tisztító elem
álmennyezeti elem
gipszperlit
pórusos gipsz
vakolat

műmárvány

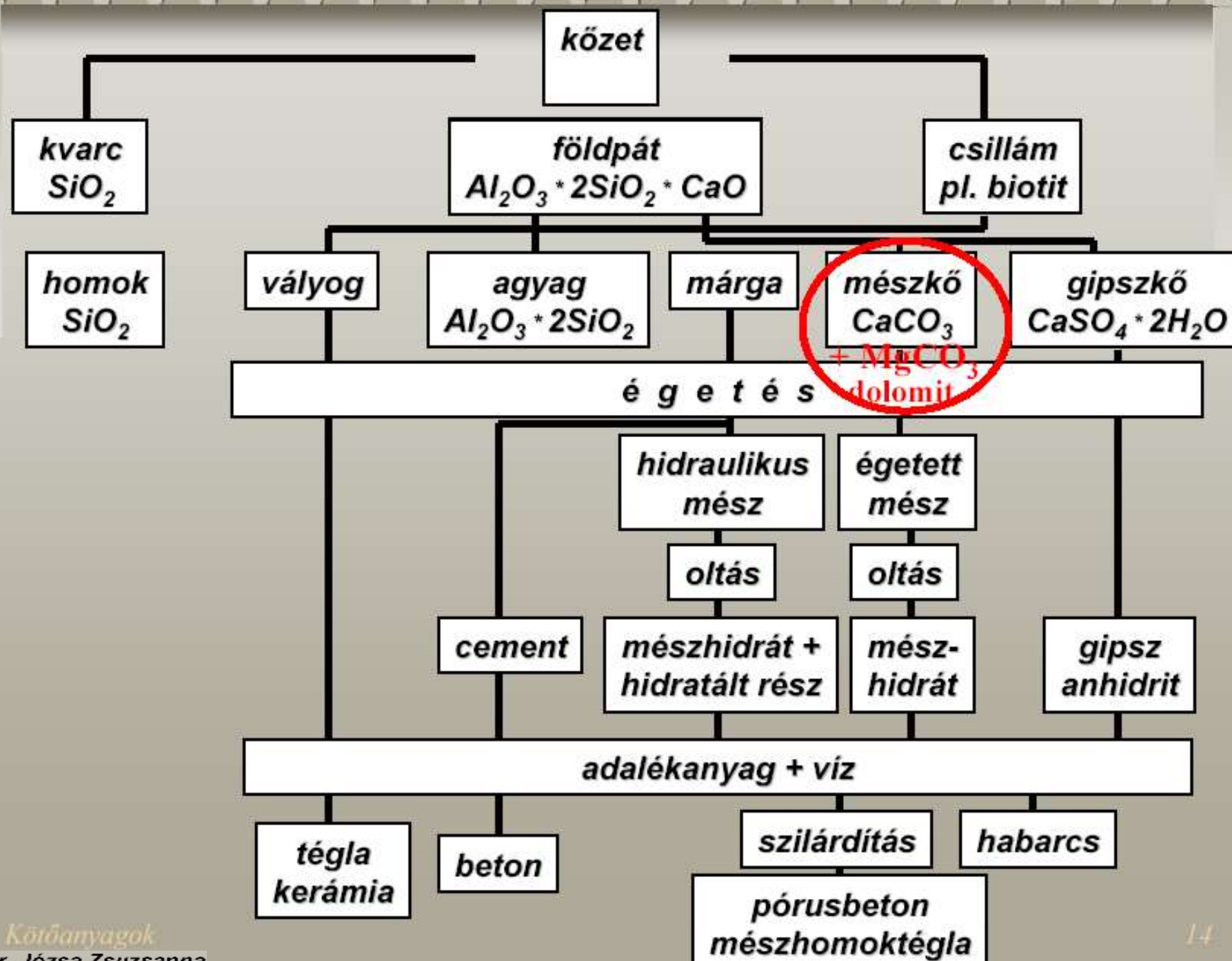

Gipszkarton

Építőlemez fajtája	Rövid jel	Kartonszín		Az ismertetőjel rányomtatott színe
		látható oldal	háttoldal	
Normál gipszkarton építőlemez	A (GKB)	fehértől a sárgáig	szürke	kék
Tűzvédelmi gipszkarton építőlemez	F (GKF)	fehértől a sárgáig	szürke	piros
Impregnált gipszkarton építőlemez	HA (GKB)	zöldes	szürke	kék
Impregnált tűzvédelmi gipszkarton építőlemez	HF (GKF)	zöldes	szürke	piros

Természetes kövektől a mesterségesekig

Dolomit

Dolomit kőzet – 90% dolomit ásvány

Porlódó dolomit – Gellért hegy

- Pilisvörösvár – vakolat alapanyag

töltőanyag, súroló-por

Magnézia

Magnézium karbonátból MgCO_3
égetéssel 800-900°C-on

Vízzel keverve lassan köt és szilárdul,
ezért a kötéshez CaCl_2 -t használnak

Magnezit alkalmazása

padlóhoz:

+ töltőanyag (fűrészpor, parafaliszt)

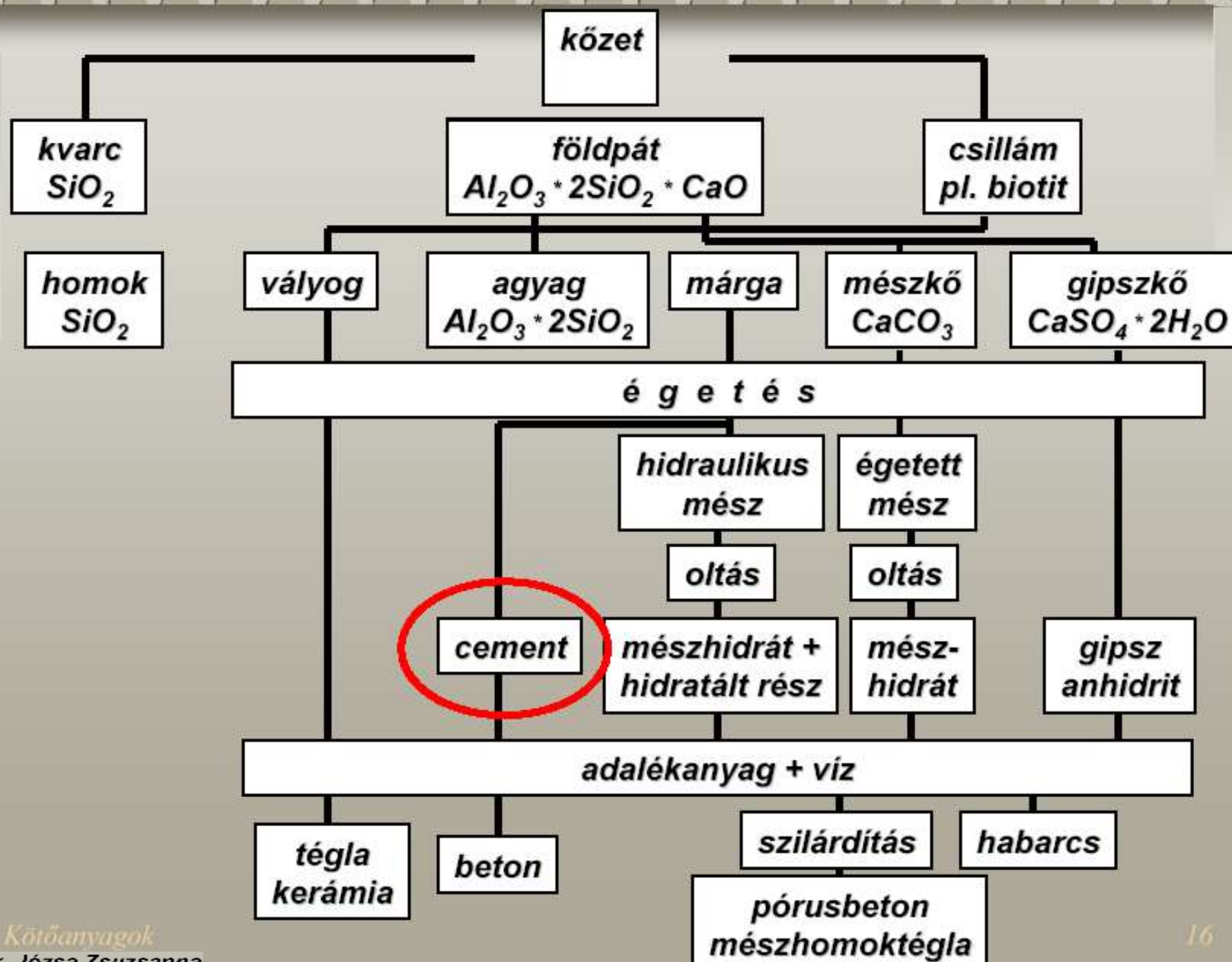
- vízzel nem mosható fel,
oldódik!

- olajos fűrészporral tisztítható

faforgács lap gyártásához

Tűzálló magnezit téglá

Természetes kövektől a mesterségesekig

Cementgyártás

Nyersanyaga: 70-80% mészkő
20-22% agyag
kevés MgCO_3 és SO_3
(lehet lösz, homok, trasz, kohósalak, pernye is)

Aprítás: nedves eljárás – 30-40% víz
száraz eljárás - < 15% víztartalmú, nem képlékeny
nyersanyag, ki kell őrlés előtt
szárítani

Előmelegítés: 450-550⁰C (MgCO_3 kiég)-ről 800-900⁰C-ra hevül

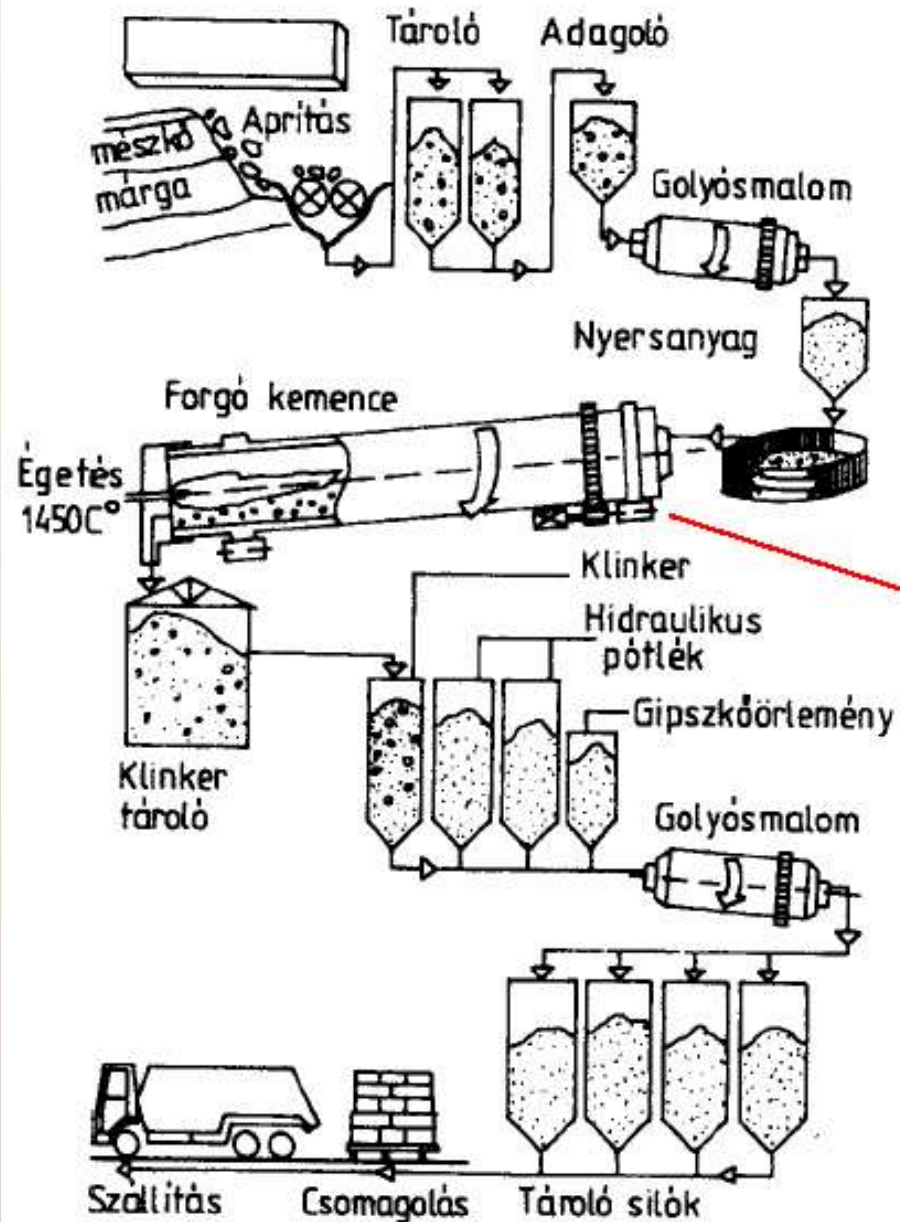
Kalcinálás: 800-1200⁰C-on

Zsugorítás: 1450⁰C-on 20-25% olvadékfázis

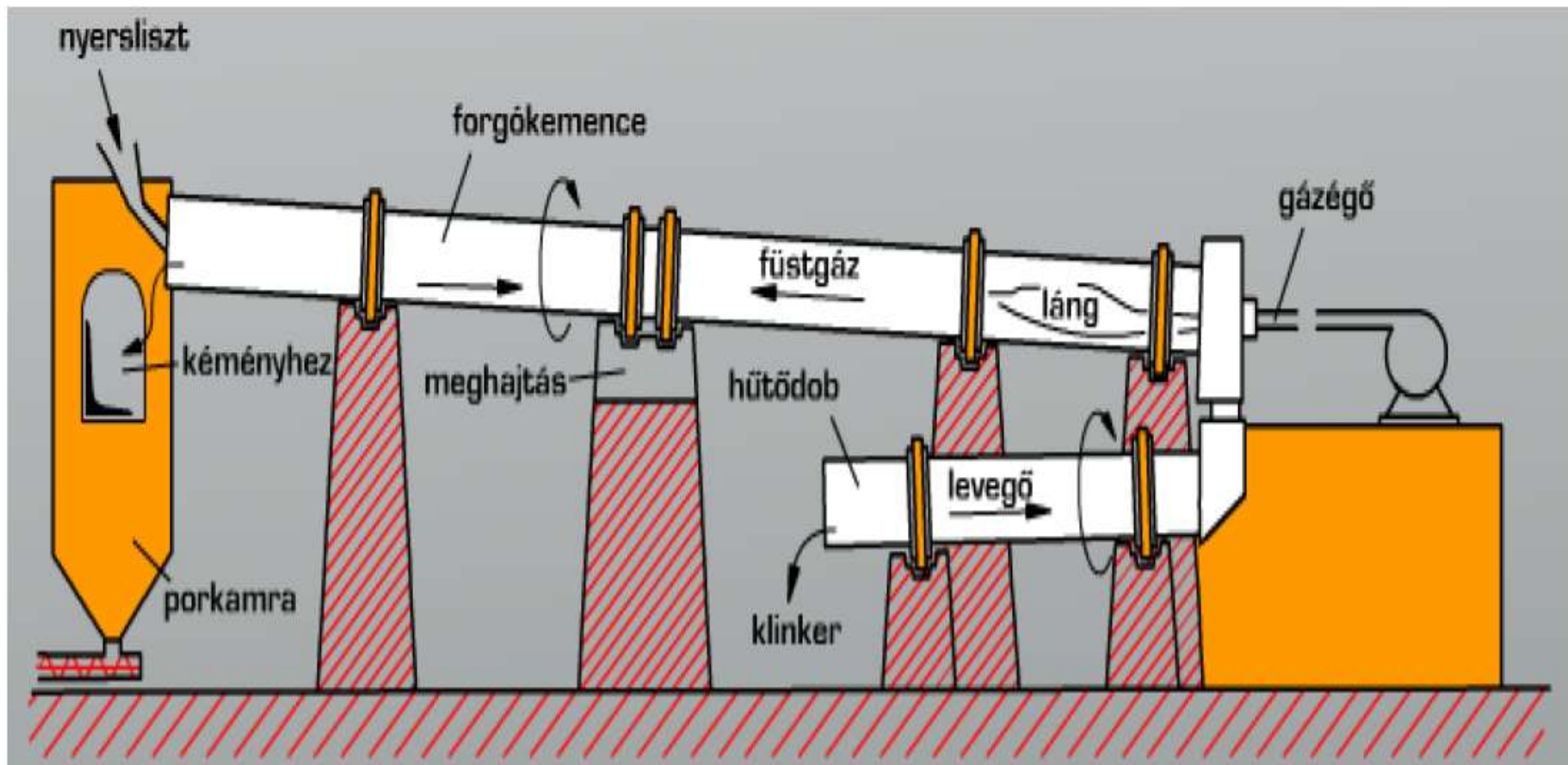
Hőszükséglet: 1960: 8,8-10⁶ J/kg
1976: 5-10⁶ J/kg

Cementgyártás

Műanyag hulladék-égetés is lehet a magas hőmérséklet miatt

Dr. Pátzay György

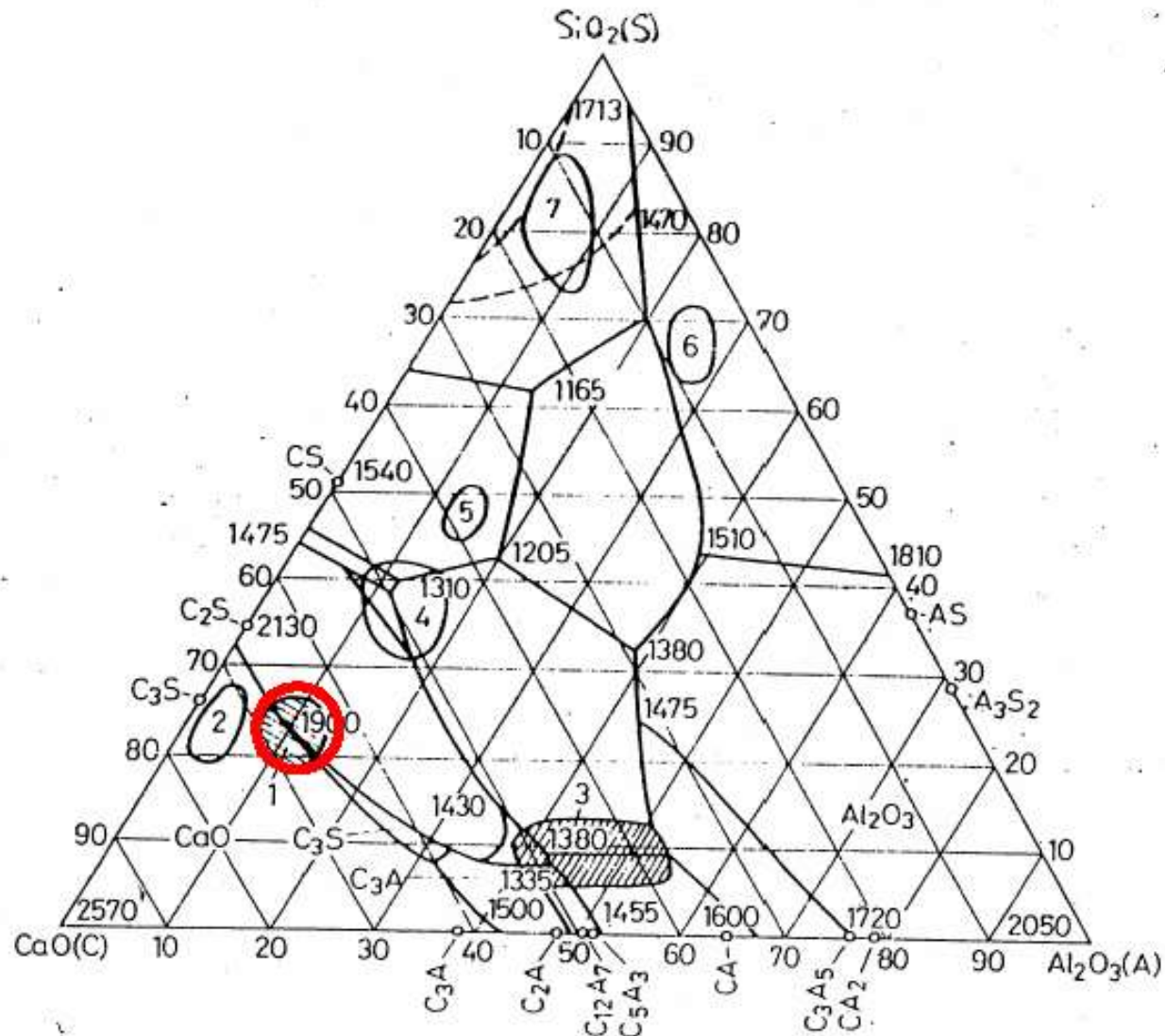
Füstgáz portalanítás

Levegő előmelegítés a klinker-hűtő forgó csőkemencében

Beremendi Cementgyár ~ 150 t/h nyersliszt ~ 10 t/h tüzelőanyag ~ 125 t/h klinker
Füstgáz-emisszió mészkő agyag Szénpor petrolkocsz trikalcium
határért/éves átlag (mg/m³): max.1 t/h alternatív -szilikát
Por: 30/8, SO₂ 50/5, NO_x 500/354 Forgó csőkemence dikalcium
CO 1500/107, HCl 10/2 104 m, Ø 4,6 m 1450°C -szilikát

Rankin-diagram

VII. 10. ábra

Rankin-diagram, SiO_2 - CaO - Al_2O_3 -rendszer. 1: portlandcement; 2: fehércement; 3: alumina-cement; 4: bázikus kohósalak; 5: savanyú kohósalak; 6: trasz; 7: üveg

Cement kémiai összetétele

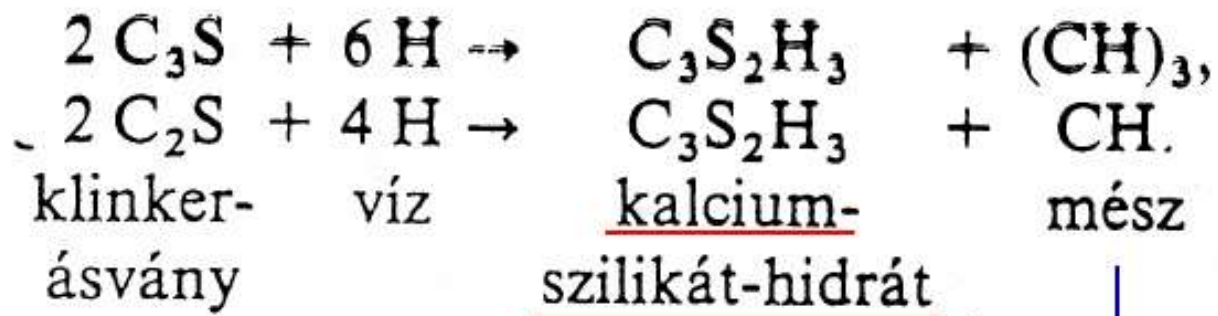
Cement: 2-3 hétig pihentetett (lehűlt) klinker
+ 4-5% gipszkő

Kémiai összetétel:

60-67 tömeg%	CaO = „C”
19-24 ”	SiO ₂ = „S”
2-8 ”	Al ₂ O ₃ = „A”
2-6 ”	Fe ₂ O ₃ = „F”
1-5 ”	MgO = „M”
0-4 ”	CaO (szabad)
	H ₂ O = „H”

egyéb: Na₂O, K₂O, TiO₂, SO₃

A fő szilárdsághordozó

C: CaO
S: SiO₂
H: H₂O

*oltott mész -
ez az oka
a beton
lúgos
kémhatásának!*

Különleges tulajdonságok jelei

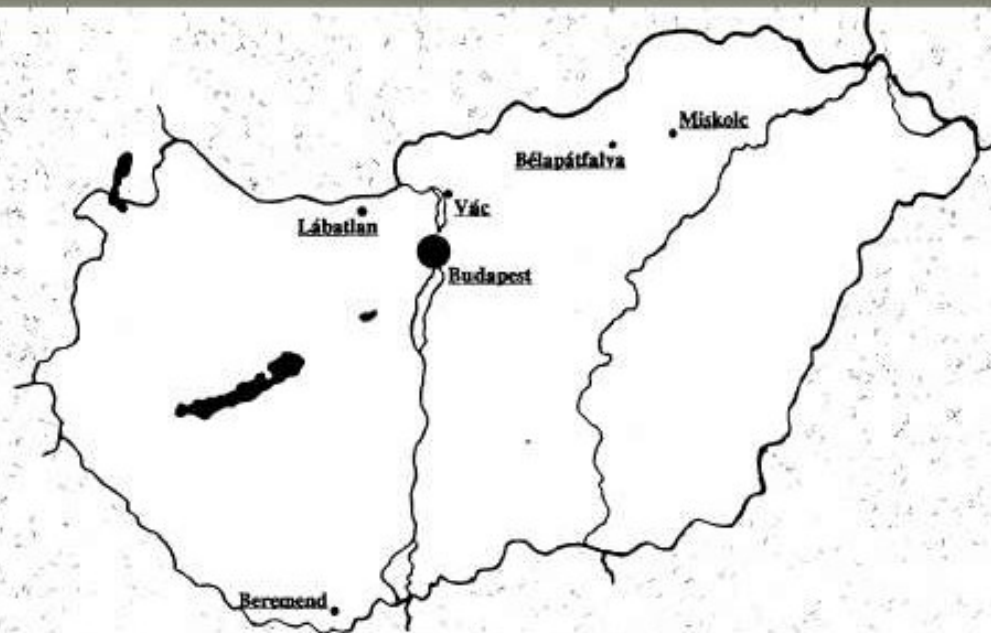
- SZULFÁTÁLLÓ	S
- MÉRSÉKELTEN SZULFÁTÁLLÓ	MS
- SZÁLERŐSÍTÉSŰ TERMÉKEKHEZ	ACM
- KIS HŐFEJLESZTÉSŰ	KH
- MÉRSÉKELT HŐFEJLESZTÉSŰ	MH
- FEHÉR PORTLANDCEMENT	F
- GYORSAN KÖTŐ (RAPID)	R

pl. MSZ 4702-2   CEM II/A – S 32,5

- **kötésidő vizsgálata szabvány folyósságú pépen**
- **szemcsefinomság**
  - finom : gyorsít
  - durva: lassít
- adalékszerek**
  - Pl. CaCl_2 gyorsít,
  - cukor, citromsav lassít
- **hőmérséklet**
  - hőérlelés gyorsít
  - hűtés lassít

Magyarországi cementgyárak

Magyar Cementipari Szövetség

1034 Budapest, Bécsi út 120-122. Tel: (1) 250-1629 Fax: (1) 168-7628

~~**Bélapátfalvi Cement- és Mészipari Rt**~~

~~3346 Bélapátfalva, Pf. 13 Tel: (36) 354-377 Fax: (36) 354-405~~

MEGSZÜNT!

Duna-Dráva Cement- és Mészművek Kft Beremendi Gyár

7827 Beremend, Pf. 20 Tel: (72) 474-510 Fax: (72) 474-510

Duna-Dráva Cement- és Mészművek Kft Váci Gyár

2601 Vác, Pf. 198 Tel: (27) 317-607 Fax: (27) 314-493

~~**Hejőcsabai Cement- és Mészipari Rt**~~

~~3501 Miskolc, Pf. 21 Tel: (46) 368-963 Fax: (46) 369-843~~

MEGSZÜNT!

~~**Látatlan Cementipari Kft**~~

~~2541 Látatlan, Pf. 17 Tel: (33) 361-788 Fax: (33) 361-953~~

MEGSZÜNT!

~~**HOLCIM**~~

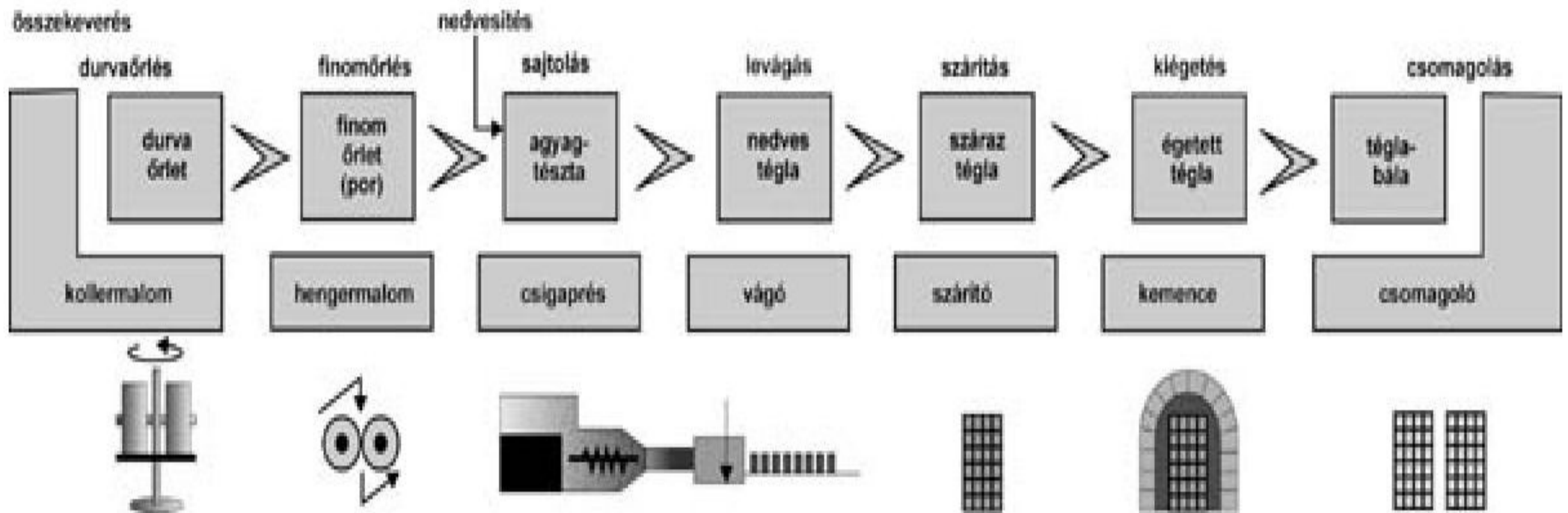
Kötőanyagok

30

Durva és finomkerámiai anyagok

Tégla gyártás

- Agyag + soványító anyag (homok, közettörmelék)
- Nedves formázás
- Szárítás
- Égetés 950-1000 °C-on

01 Depónia készítés

02 Agyag-kitermelés

03 Elkészült agyagdepó

**04 Agyag és fűrészpor
a szekrényes adagolóba kerül**

05 Agyag és fűrészpor
őrlőgépeken halad keresztül

06 Az összegyűjtött agyag és
fűrészpor keverék a pihentetőben

07 Az összeőrölt agyag és
fűrészpor keverék a pihentetőben

08 Az agyag vákuumprésbe kerül

09 A szájnyláson keresztül a formázott anyag kikerül a présből

10 A téglakígyót a daraboló megfelelő méretre vágja

11 A téglafarmájú agyag a szárító-kocsira kerül

12 A formázott agyagtermék a szárítón végighalad

13 A kiszárított agyag kijön a szárítóból

14 A kiszárított terméket a rakodógép a kemence-kocsira rakja

15 A kiszárított téglá elkezd újat a kemencében

16 A kiégetett téglá kijön a kemencéből

17 A kemence-kocsiról az ürítő rakodó gép a raklapra helyezi a téglát

18 A csomagológép a zsugorfóliát rámelegíti a rakatra

19 A rakatok kikerülnek a gyártócsarnokból

20 A villástargonca a tárolóterületre hordja a raklapokat

KERÁMIÁK alapanyagai

- **Agyag** (aluminoszilikát)
  - vízzel összegyúrva képlékeny, száradáskor és kiégetéskor alakját megtartja
- **SiO₂** kvarchomok, homokkő (soványítja, képlékennyé teszi a kerámiát)
- **Földpát** (kálium-aluminoszilikát)
  - tömörre teszi a kerámiát
- **Mészkö, márga, magnezit, dolomit**
  - kalcium- és magnéziumkarbonátok
  - porozitást növelik

Kőzet megnevezése	Kőzet összetétele		Felhasználhatósága
	CaCO ₃ %	agyag %	
agyag	0-10	90-100	tégla, cserép, cement
meszes agyag	10-20	90-80	
agyagmárga	20-40	80-60	cementgyártás
márga	40-60	60-40	
mész márga	60-80	40-20	
agyagos mészkő	80-90	10-20	építőkö, mészégetés, cementgyártás
mészkő	90-100	0-10	

Kerámia fajták

Pórusos	szövetű	gyártm.	Tömör	szövetű	gyártm.
Az anyag sárga v. vörös	Az anyag sárga v. vörös	Az anyag fehér	Az anyag nem fehér	Az anyag nem fehér	Az anyag fehér
Máz nélkül	Mázzal bevonva	Átlátszó vagy színes máz	Máz nélkül	Mázzal bevonva	
<i>Tégla, cserép Tűzálló építőanyag</i>	<i>Kályha-csempe, majolika</i>	<i>Kőedény-fajansz</i>	<i>Klinker, keramit, saválló burkoló</i>	<i>Kőagyag csatornák</i>	<i>porcelán</i>

Kerámiák gyártástechnológiája

- **Aprítás, őrlés:** szemcseméret csökkentése, homogenizálás
- **Formázás:** nedves és száraz sajtolás, korongozás
- **Szárítás:** természetes, mesterséges, hőigényes, közben zsugorodás
- **Égetés:** kémiai és fizikai folyamatok
fontos paraméterek: felfűtés sebessége, égetés hőmérséklete, ideje, lehűtés módja,

A kemencék lehetnek szakaszos és folytonos működésűek, gáz, olaj, fa tüzelésűek vagy elektromos fűtésűek.

Égetési hőmérsékletek

- » téglá 920-1000°C
- » kőedény 1100-1250°C
- » kőagyag, keramit 1200-1350°C
- » porcelán 1250-1450°C
- » tűzálló anyagok 1300-1700°C

Durva és finomkerámiai anyagok

- **Cserép- és üreges árúk** nyersanyaga a téglánál kövérebb és képlékenyebb agyag

A téгла és cseréptermekek porózus, durvaszemcsés, a vas(III)-oxid-tól vörös színű.

Fazekasmáz: homok + ólomoxid

Kőagyag

- Égetés 1300-1400 °C-on (tömör)
- Máza sómáz (NaCl szórás magas hőmérsékleten)
- Csatornacsövek, burkolólapok, vegyészeti kerámiák

Durva és finomkerámiai anyagok

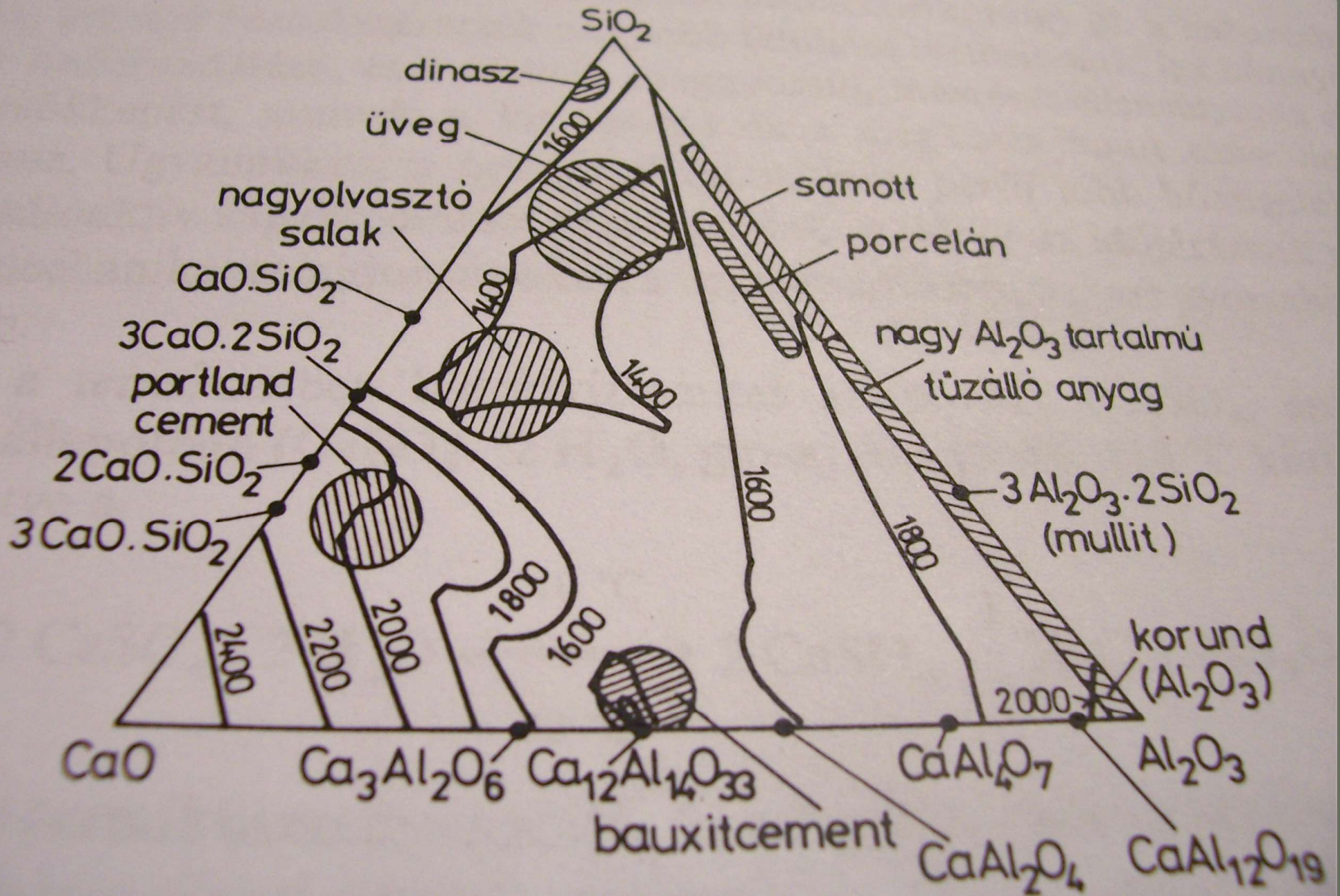
Kőedény más néven porcelán-fajansz vagy fehér-cserép

- Finom agyag, kvarc, mészpát, földpát
- Égetés 1100-1300 °C-on (porózus)
- Máza ólom-, bórtartalmú (második égetés 1000-1200 °C-on)
- Falburkoló csempe, egészségügyi berendezések, háztartási árúk.

Porcelán

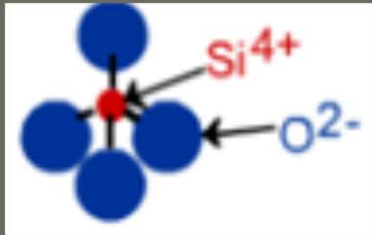
- Kaolin
- Magas hőmérsékletű égetés miatt zsugorodik, tömörödik
- Máza földpátból, mészpátból, kaolinból és kvarcból
- Ütésre cseng, kemény, részben hőálló
- Csak HF, meleg tömény H_3PO_4 , meleg tömény lúgok támadják meg

Üveg

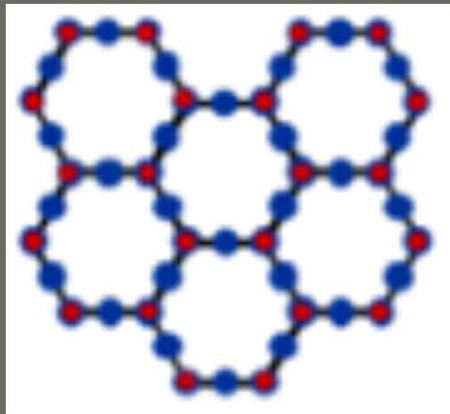
Üvegállapot

Kristályos kvarc

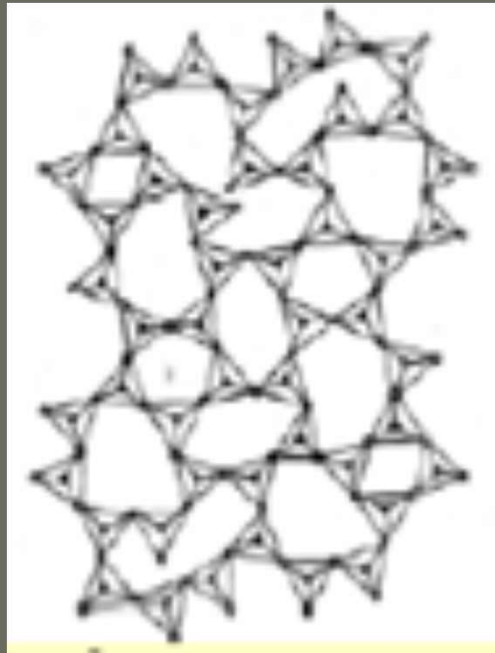

Rács elemek

A kristály
vetülete síkban

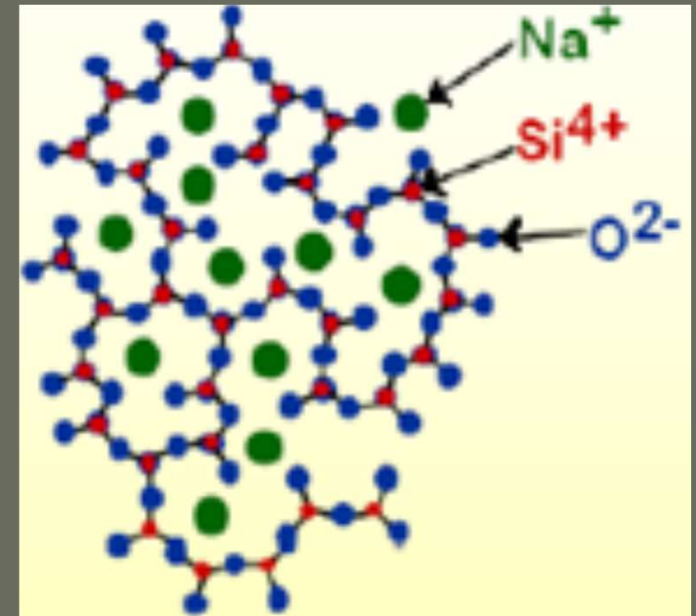

Kvarcüveg
rendezetlen,
amorf állapot

Vízüveg
 Na_2SiO_3
vízben oldódik

Kevesebb Na >
vízben nem
oldódó
nátronüveg

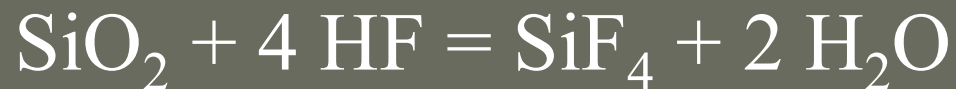

Üveg

- Közelítő összetétel: $xM'_2O \cdot yM''O \cdot zSiO_2$

- Üveg állapot – „szilárd” folyadék – anizotrop rideg, nagy húzószilárdságú, rossz hővezető
- Kémiai ellenállás, de tömény lúgokkal és HF-al reagál:

Lassú, kismértékű hidrolízis:

Üveg

A főbb üvegtípusok közelítő összetétele, tulajdonságai és felhasználási területei

Összetétel	Név	Fontosabb tulajdonságok	Felhasználási területek
$\text{Na}_2\text{O} \cdot \text{CaO} \cdot 6 \text{SiO}_2$	nátronüveg	könnyű olvadás, kis lágyuláspont	ablaküveg, közönséges háztartási és laboratóriumi edények
$\text{K}_2\text{O} \cdot \text{CaO} \cdot 6 \text{SiO}_2$	káliüveg	nagy lágyuláspont, kis hőtágulási koefficiens	laboratóriumi edények és csövek
$\text{Na}_2\text{O} \cdot \text{CaO} \cdot \text{BaO} \cdot \text{ZnO} \cdot \text{Al}_2\text{O}_3 \cdot \text{B}_2\text{O}_3 \cdot 6 \text{SiO}_2$	eszközüveg (ergon, pirex, durán)	nagy lágyuláspont, kis hőtágulási koefficiens, jó kémiai ellenálló képesség	laboratóriumi eszközök, csövek, tűzálló üvegedények
$\text{Na}_2\text{O} \cdot \text{CaO} \cdot \text{Al}_2\text{O}_3 \cdot \text{B}_2\text{O}_3 \cdot 6 \text{SiO}_2$	jénai üveg	nagy lágyuláspont, igen kis hőtágulási koefficiens	hőmérőkészítés, tűzálló üvegedények

Üveggyártás

Alapanyagok

- Homok, szóda, nátriumsulfát, mészkőliszt, dolomitliszt, bórsav, hamuzsír, üvegtörmelék

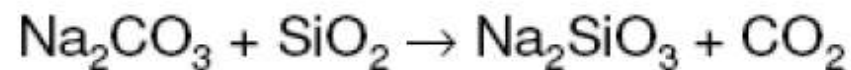
Adalékanyagok

- Olvasztást könnyítő: fluor, bór, arzénvegyületek
- Tisztulás segítés: arzén-trioxid, nitrátok
- Fizikai tulajdonság, szín: PbO , CoO , Fe_2O_3 , stb.
- Színkialakítás oxidatív vagy redukzív viszonyok között
- „Színtelenítő” anyagok: mangán-, szelénvegyületek
- Nagy törésmutató: ólomüveg
- Opalizáló anyagok: fluor- és foszforvegyületek

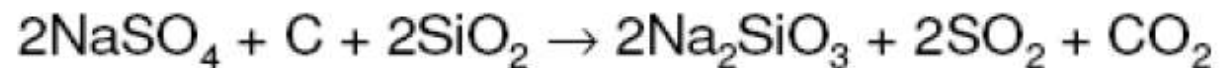
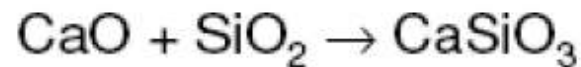
Üveggyártás

Az üveg gyártása az alkotóelemek összeolvasztása útján történik, mely folyamat során kémiai változások is lezajlanak. Az olvasztókemencében végbemenő folyamatok közül a legfontosabbak a következők:

Szilikátképződés

600-800 °C-on:

Üvegesedés folyamata mely során a kvarcsemcsék maradék nélkül elolvadnak. 800-1400 °C hőmérsékleten megy végbe.

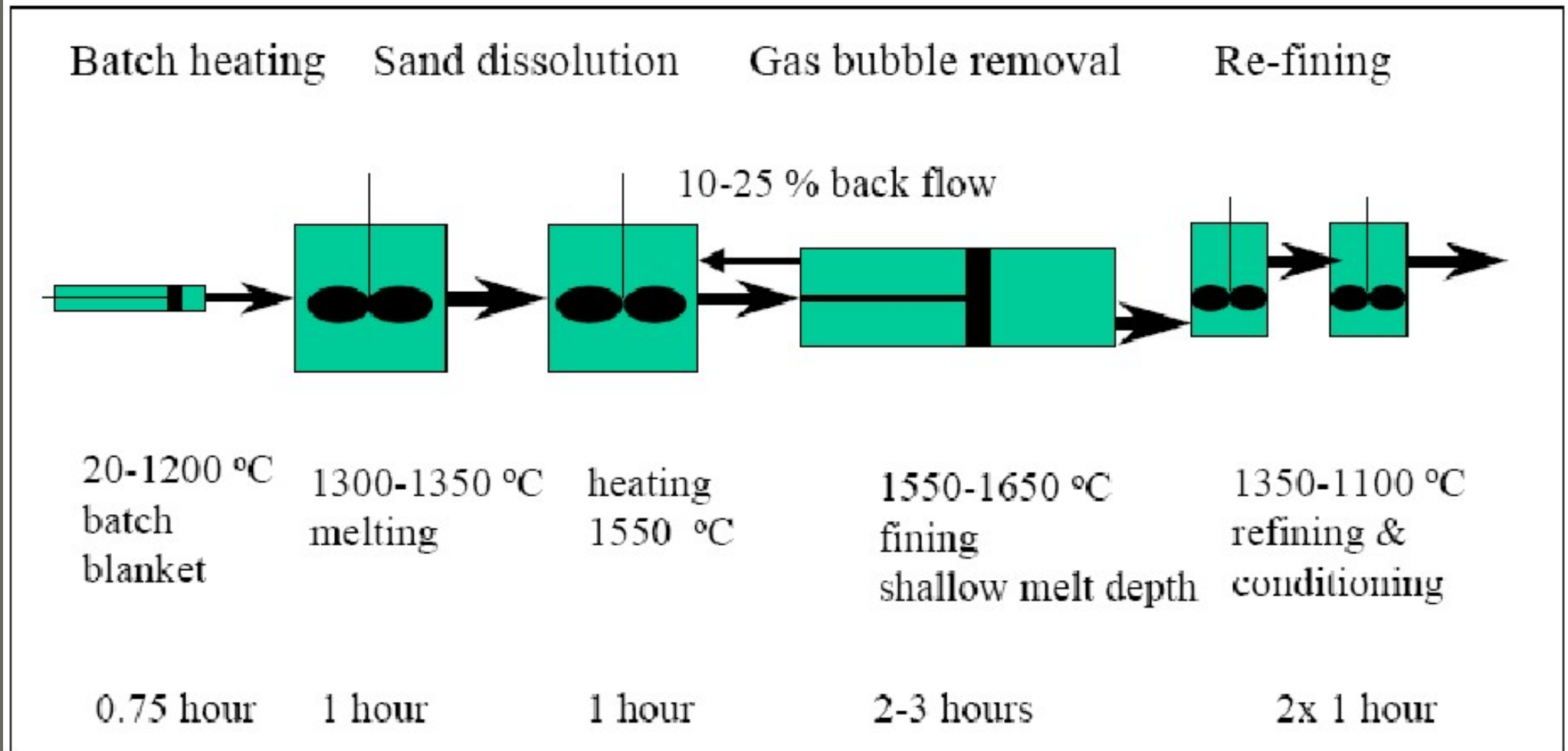
Tisztulási folyamat, mely során a légzárványok eltávoznak az anyagból. 1400-1500 °C-on játszódik le.

Homogenizálás, mely során az olvadék egyneművé válik.

Kidolgozási viszkozitás beállítása, mely során az olvadékot 800-1000 °C-ra hűtik. E hőmérsékleten már plasztikus állapotú, megmunkálásra alkalmas viszkozitású.

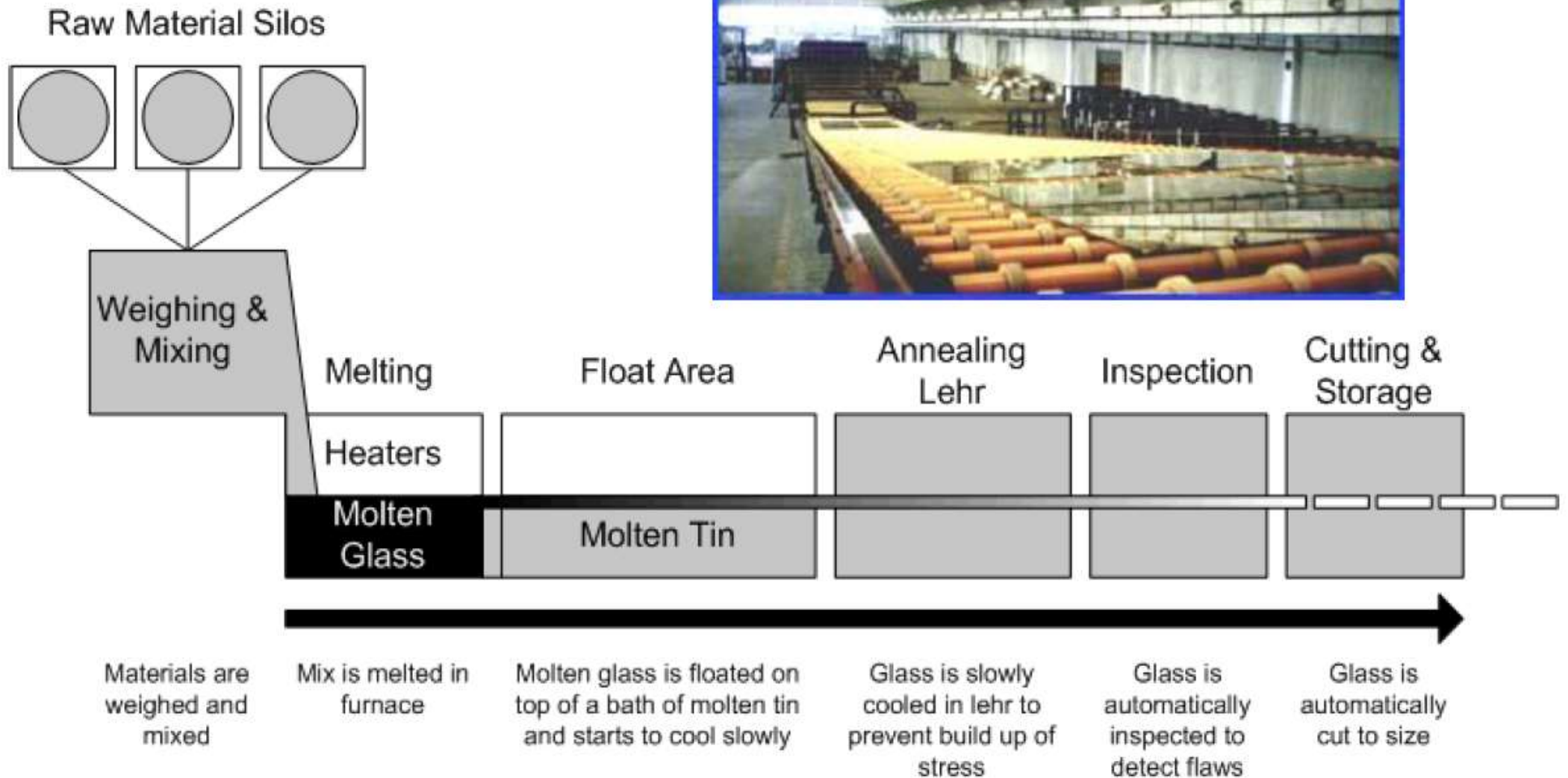
Segmented Concept

(temperatures and times for soda-lime glass)

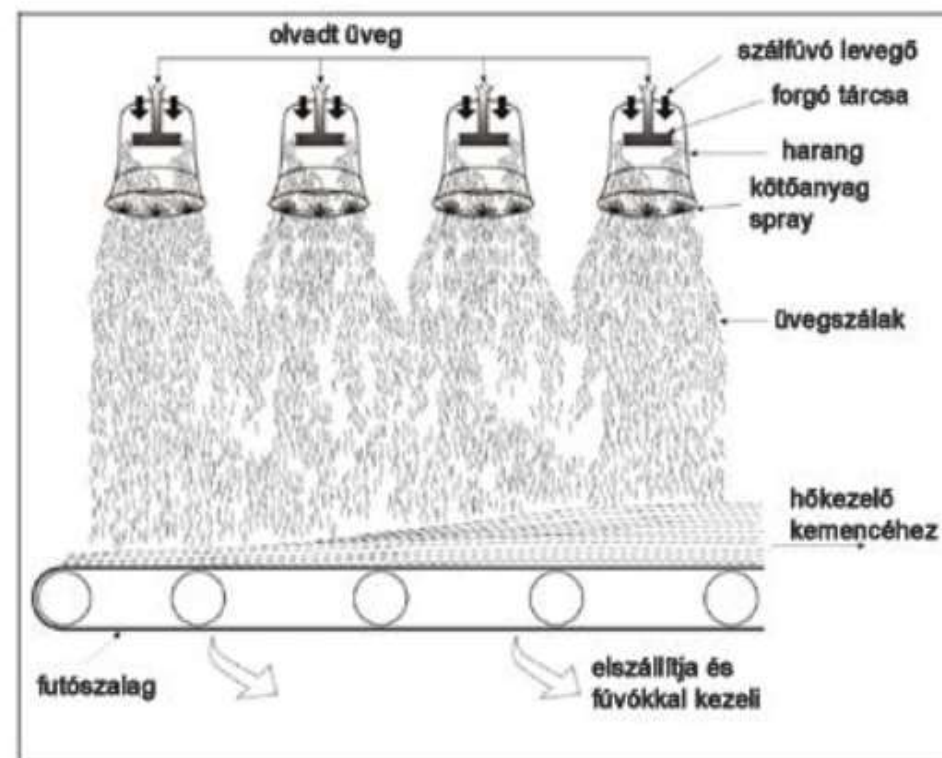
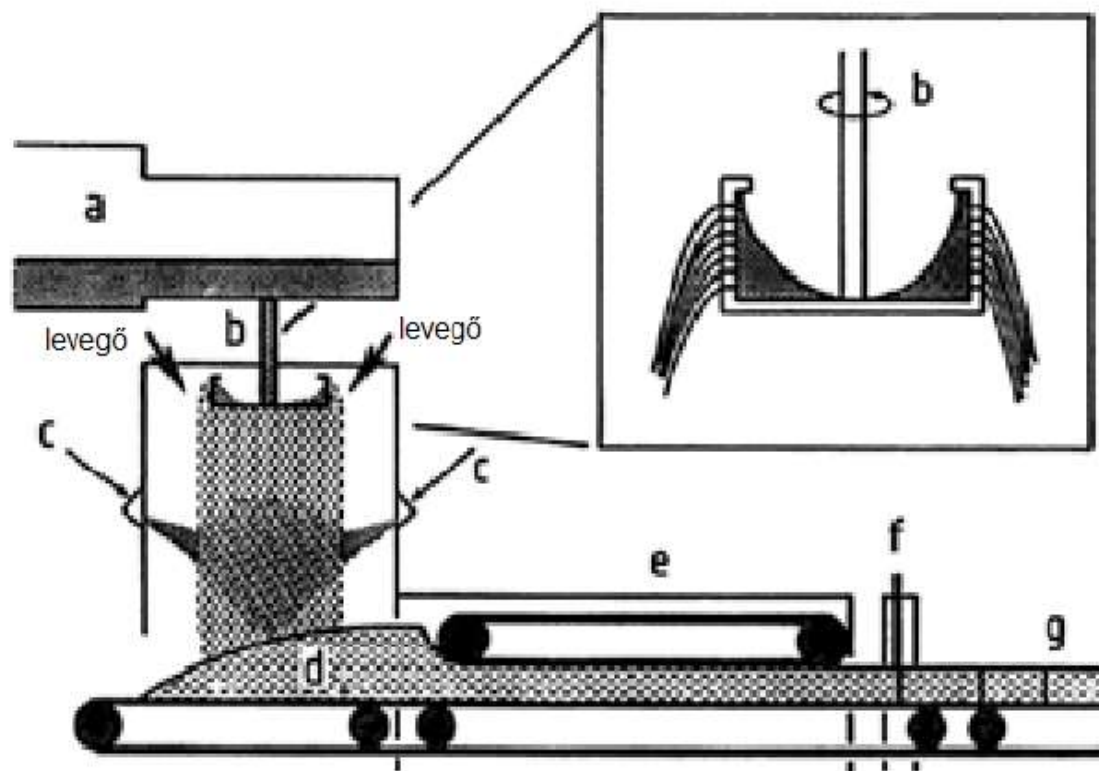
From Beerkens, R. 2001 ICG

Float glass process

Üvegszövet gyártása

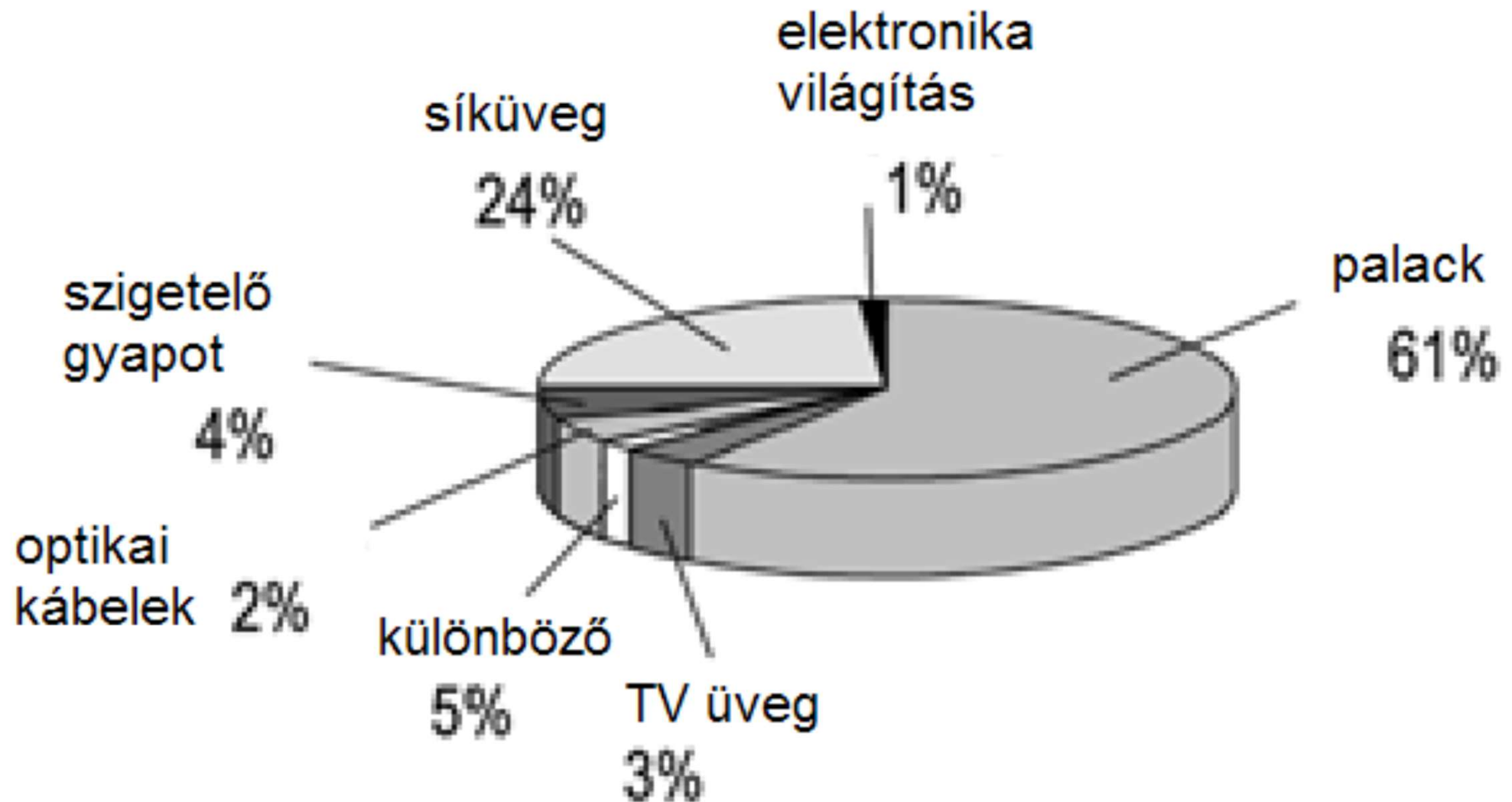
- a) Olvasztó tartály; b) Centrifúga fúvókákkal; c) Kötőanyag befújása; d) Üvegszövedék; e) Kötéskepző kemence; f) Bárd; g) Termék

Az üvegek színezésére használt fémvegyületek

Elem	Ion	Szín
Réz	Cu²⁺	világoskék
Króm	Cr³⁺	zöld
	Cr⁶⁺	sárga
Mangán	Mn³⁺	ibolya
Vas	Fe³⁺	sárgás-barna
	Fe²⁺	kékes-zöld
Kobalt	Co²⁺	intenzív kék, borátüvegben rózsaszín
	Co³⁺	zöld
Nikkel	Ni²⁺	szürkés-barna, sárga, zöld, kék, ibolya az üvegtől függően
Vanádium	V³⁺	zöld szilikát üvegben, barna borátüvegben
Titán	Ti³⁺	ibolya redukáló körülmények között olvasztva
Neodímium	Nd³⁺	vöröses ibolya
Szelén	Se⁰	rózsaszín
Prazeodímium	Pr³⁺	világos zöld

Az üveg felhasználása

Zománcok

Kémiaiilag ellenálló üvegszerű bevonat

Alapanyagok:

- Bórsav, bórax, földpát, szóda, salétrom, kvarc, folypát, kriolit, báriumkarbonát, agyag, kaolin
- Színező pigmentek
- Homályosító, átlátszatlanná tevő adalékok (fémoxidok, Sb_2O_3 , TiO_2 , SnO_2 , CeO_2 , ZnO stb.)

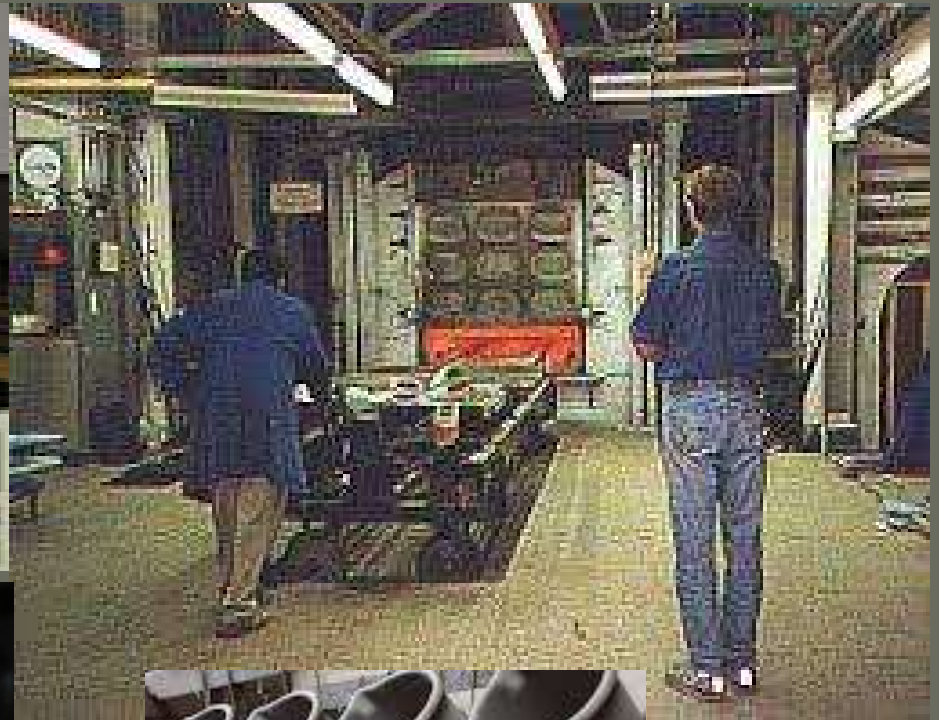
Alapanyag összeolvasztása után őrlés

Munkadarabra felvitel mártással (nedves szuszpenzió), vagy száraz szórással

Ráolvasztás két rétegben: alap, fedőzománc

Ráolvasztás két rétegben: alap, fedőzománc

A SZILIKÁTOK téma vizsgakérdései

írásbeli - szóbeli

- Az építési mész gyártása és felhasználása
(a folyamat reakcióegyenletei)
- Az építési gipsz gyártása és felhasználása
(a folyamat reakcióegyenletei)
- A cement gyártása és felhasználása
- Téglagyártás
- A kerámiák előállítása, kerámia mázak
- Üveggyártás, üvegfajták
- Zománcok, zománcozás
- Veszélyes anyagok a szilikátiparban
- A szilikátok gyártásának környezeti problémái